

17.1.2023

לכבוד,
משרד האוצר,

התייחסות עמותת צלול לפרסום טיוטת צו העונשין (הכרזה על ענין סודי) (הוראת שעה) (תיקון), התשפ"ג-2023

אנו בשם, עמותת צלול, מבקשים מכבוד השר לשקול מחדש את עמדת משרדו, המבקש להאריך את החסיון החל על חברת קו צינור אסיה - אירופה (קצא"א), על-פי סעיף 113(ד) לחוק העונשין, התשל"ז-1977.

לדעתנו, הארכת החסיון היא מהלך שגוי ומיותר שרק ינציח את המשך ההתנהלות הלא תקינה וחסרת הבקרה של החברה. כמו כן הסודיות תנציח את תקלות האחזקה והתפעול אשר מובילים לזיהום והמפגעים של קצא"א ותוך סיכון בריאות הציבור והסביבה. לעומת זאת, ביטול החסיון יאפשר לכלל משרדי הממשלה ולציבור הרחב לבקר את פעילות החברה לחייב אותה לנהוג על פי סטנדרטים מקובלים שרק ייטיבו עמה ועם הציבור בישראל.

חברת קצא"א מתפעלת שני נמלים באילת ובאשקלון השוכנים באזורים רגישים – מסוף קצא"א באילת - עיר הנשענת ותלויה בתיירות ים וחופים, ונמל קצא"א באשקלון שוכן לחוף הים התיכון, בסמוך למתקני התפלה, שמספקים מים לכל תושבי מדינת ישראל. החברה מתפעלת מספרת צינורות דלק לאורכה ולרובה של המדינה וביניהם צינור באורך 254 ק"מ, המחבר בין שני הנמלים ועובר בהרי אילת והנגב. מצבו של הצינור אינו טוב, וזאת בלשון המעטה, ולפי דוחות מומחים הוא סובל מפגמי איכול לכל אורכו. שני קווים נוספים מזינים את בתי הזיקוק בחיפה ובאשדוד; גם בקווים אלו היו דליפות. נפח האיחסון של החברה הוא של 3.7 מיליון מ"ק של מוצרי דלק ונפט. עם זאת, חלק ניכר מפעילות החברה אינו נוגע לנושאים סודיים, מתחזקה ועד לתנאי העסקה. אין ספק שחברה בסדר גודל כזה, שמתקניה שוכנים באזורים כה רגישים סביבתית, נופית, כלכלית ובריאותית, מן הראוי שתהיה שקופה לעין הציבור.

להלן נימוקינו:

1. החיסיון הגורף שניתן לקצא"א בעבר, שהתבססו על היותה חברה המשותפת לישראל ולאיראן. בהמשך החיסיון אפשר מסך של ערפל סביב הליכי הבוררות הרגישים שהתנהלו בין ישראל ואיראן (עם זאת, המידע אודות הליכים אלו פורסם בהרחבה בתקשורת הזרה¹ והדיו פורסמו גם בתקשורת הישראלית²).

2. סיבות אלו כבר לא תקפות היום, כשקצא"א החדשה (גורם מפעיל ראשון בלשון החוק) היא חברה ממשלתית לכל דבר, וכמובן ללא כל קשר לאיראן. למעשה, ההכרה שמדובר בחיסיון גורף מדי חלחלה עוד טרם הקמת קצא"א החדשה, כשבמסגרת הדיונים בעתירה שהוגשה בעקבות אסון עברונה כנגד החסיון הגורף שניתן לקצא"א, המדינה הודיע לבית המשפט על הסרה חלקית של החסיון. באותה הזדמנות בג"ץ הקפיד לציין כי "מה שלא היה שקוף - צריך להיות שקוף". למרות זאת, מרבית פעילות החברה נותרה חסויה³.

3. בפועל, אין אף חברה ממשלתית אחרת שזוכה לחסיון דומה, לרבות חברות ממשלתיות שמחזיקות גם הן בתשתיות רגישות מבחינה ביטחונית, דוגמת חברת חשמל, תשתיות אנרגיה (תש"א), נתג"ז, ומקורות.

4. ככל שמדובר במידע שעלול לפגוע באינטרסים הלאומיים של מדינת ישראל – המידע הרגיש של קצא"א, כמו גם של תש"א, נתג"ז והחברות האחרות, מוגן על ידי חוק חופש המידע שמאפשר למנוע את פרסום המידע משיקולים הקשורים לביטחון או שמירה על יחסי החוץ. לעומת זאת כל שאר פעילותה של שקצא"א- היקפי שינוע נפט וחומרים מסוכנים אחרים, מספר העובדים, שכר מנהלים, התקשוריות והוצאות ליח"צ ולובינג, בקרת איכות, נהלים למניעת תאונות ודליפות, נידוף, תרחישי תגובה למקרה תקלות בסביבה עירונית ועוד - חובה שיהיו גלויים לעין הציבור.

בעניין זה חשוב לציין, כי צו החיסיון אמנם צומצם חלקית, וכביכול מאפשר פרסום מידע אודות התנהלותה הסביבתית של קצא"א ומידע בשורה מצומצמת של נושאים אחרים, אולם מדובר אך רק בעניינים בהם המידע עוסק באופן **בלבד** בנושאים אלה. בפועל, היות ורוב המידע אינו עוסק בהיבט אחד בלבד, הרי שמשמעות הדבר היא כי מדובר בחיסיון כמעט מוחלט, גם בהיבט הסביבתי, אשר מגביל מאד את הדיון הציבורי בעניין פעילותה השנויה במחלוקת של קצא"א, לרבות השלכותיה הסביבתיות.

¹ <https://trac.ir/long-standing-arbitration-battle-iran-israel/>

² <https://www.themarket.com/news/2015-01-16/ty-article/0000017f-f092-d223-a97f-fddf4e060000>

³ בג"ץ 8867/14 אדם טבע ודין אגודה ישראלית להגנת הסביבה נ' ממשלת ישראל (פורסם בנבו, 2014)

5. נזכיר, כי קצא"א אחראית לאסונות סביבתיים מהחמורים ביותר שידעה הארץ: אסון נחל צין ואסון עברונה, במסגרתו זרמו לסביבה כחמישה מיליון ליטר נפט גולמי שגרמו לנזקים שערכם עולה לכדי עשרות מיליוני שקלים. באוגוסט 2021 גרמה החברה לדליפה בסמוך למושב משען שגרמה לפינוי של 5,000 טון קרקע מזוהמת. במשך העשור האחרון ארעו יותר מ-20 ארועי זיהום לים, לאוויר ולקרקע, כתוצאה מפעילותה. לאור אסונות אלו – קמה חובה שכל המידע שקשור, באופן כלשהו, להגנת הסביבה והציבור וליכולת למנוע מראש סיכונים כתוצאה מפעילות החברה חייב להיות פתוח לעיני הציבור.

6. בינואר 2021 חתמה קצא"א על הסכם להעברת מאות מליוני טון נפט מהמפרץ הפרסי דרך מפרץ אילת וישראל לים התיכון (ובכוון ההפוך). הגדלת היקף שינוע נפט בנתיב זה פוגעת ומסכנת את שונית האלמוגים הנדירה של מפרץ אילת⁴, שמורות טבע בנגב והערבה, חופי הרחצה בים התיכון, אילת וסיני, מתקני ההתפלה, התיירות, מקור הפרנסה והבריאות של רבבות משפחות באילת ואשקלון. אמצעי הטיפול בזיהומים, בקרה על התחזוקה והצורך בתגובה של גורמים אחרים במקרה של תקלה חייבים להיות גלויים לציבור, בין היתר בכדי שיוכל להיערך להם.

7. זכותו של הציבור לדעת מהן המגבלות על שינוע הנפט בקו אילת והאם החברה חרגה ממהגבלות אלו. היקף השינוע חורג, ככל הנראה, מעבר להגבלות שהטיל המשרד להגנת הסביבה במסגרת רשיון העסק והיתר הרעלים – נושא המוסתר תחת ערפל החיסיון.

8. כידוע אילת היא בירת הנופש של ישראל ומושכת אליה כ-2.8 מיליון תיירים בשנה וההכנסות מהתיירות בעיר עומדות על כ-7.5 מיליארד ₪. רוב תושבי העיר מתפרנסים מתיירות, ובתקופת הקורונה אילת הגיעה ל-77% אבטלה (מקום ראשון בישראל, נתונים מעיריית אילת). הגדלת היקף שינוע הנפט מאשקלון לאילת (וידגש שמדובר נפט שאינו לצרכי האנרגיה של ישראל), עלולה לסכן את התיירות והכלכלה של העיר ויכולה לגרום לאובדן הכנסה של אלפי משפחות בעיר. לכן חיוני שהיקף הרווח או ההפסד הכספי הכולל (המאזן) של חברת קצא"א יהיה גלוי לציבור כבכל חברה ממשלתית, מול שיקולים כלכליים אלו.

9. בעקבות האמברגו הבינ"ל על נפט מרוסיה, ועל מנת לשמור על יחסים טובים של ישראל עם ארה"ב ואירופה, מוטב שלא לחתום על עסקאות "סודיות" לשינוע נפט רוסי דרך ישראל. **צו חסיון ייחודי לקצא"א, מעורר חשדות כאלו, גם אם אין בהם אמת.**

10. וידגש, מנכ"ל החברה הצהיר בדיון בכנסת ב-2022, שאין לחברה כל צורך בחסיון, אלא שהוא מחוייב אליו כיוון שהוא נקבע על פי החוק. בדיון נוסף בכנסת טען אריאל אבלין, סגן בכיר למנהל רשות החברות הממשלתיות, משרד האוצר, כך: "שאלת החיסיון, היא לא שאלה שמונחת לפתחה של רשות החברות הממשלתיות. עמדתנו ועמדת החברה, היא שהחיסיון הזה צריך להיות מוסר מהחברה, החיסיון הזה, הוא לא טוב לחברה..."

11. הסתרת פעילותה של חברת נפט ממשלתית, האחראית לעשרות מקרים של מפגעים סביבתיים, תקלות עבודה ובעיות נוספות, תחת אצטלה של "שיקולים ביטחוניים" היא פרקטיקה שלא ראויה למדינה מתוקנת.

אנ מקווים שלאור הנימוקים שלעיל ולאור הרגישות הסביבתית הרבה של האזורים בהם פועלת קצא"א תקבלו את עמדתנו שלא להאריך את החסיון לקצא"א החדשה, לטובת הכלכלה, הסביבה ובריאות הציבור בישראל.

בברכה,

מור גלבוה, מנכ"ל עמותת צלול

ד"ר יובל ארבל, סמנכ"ל ים וקשרי ממשל

⁴ לשונית אלמוגים במפרץ אילת עמידות גנטית ייחודית לשרוד את התחממות הים הגורמת לחיסול שוניות אלמוגים בכל רחבי העולם, לכן יש לה ערך יקר מפז להצלת אלמוגי העולם.